

HISTORIA I KULTURA ZIEMI SŁAWIEŃSKIEJ

T. VIII

GMINA I MIASTO SIANÓW

FUNDACJA „DZIEDZICTWO”
URZĄD GMINY I MIASTA SIANÓW

HISTORIA I KULTURA ZIEMI SŁAWIEŃSKIEJ

TOM VIII

GMINA I MIASTO SIANÓW

Redakcja:

WŁODZIMIERZ RĄCZKOWSKI
JAN SROKA

SIANÓW–SŁAWNO 2009

ABSTRACT: Włodzimierz Rączkowski, Jan Sroka (eds), *Historia i kultura Ziemi Sławińskiej*, t. VIII: *Gmina i Miasto Sianów* [History and Culture of the Sławno region, vol. VIII: Town Sianów and Community]. Fundacja „Dziedzictwo” Gmina i Miasto Sianów, Sianów–Sławno 2009. pp. 427, figs 126, colour plates 20. ISBN 978-83-61603-00-9. Polish text with German summaries.

These are studies of aspects of history and culture of the Sianów region [Pomerania, Poland]. These papers refer to archaeology and history of the region which is virtually unknown for most of Polish current citizens. It is hard to build a society without roots and without history. People who have lived here for over 50 years do not understand the cultural landscape which has been created and constructed for centuries. The aim of the collection of paper is to bring the history nearer. The knowledge about the past of the region will allow to understand the landscape and protect it as well as create a new social approach to the future. Some papers also refer to current projects which aim is to teach local history, use them for the development as well as build new identity with the respect to the past.

© Copyright by Włodzimierz Rączkowski, Jan Sroka 2009
© Copyright by Authors

Na okładce: Bolesław Kurzawiński, *Sianów ulica Tylna*, 1954, papier, tusz, ołówek,
22,5 × 30 cm, własność Muzeum w Koszalinie, reprodukcja fotograficzna:
Ilona Łukjaniuk, Marta Adamczak

Tłumaczenia na język niemiecki: *Brygida Jerzewska*

Konferencję oraz publikację sfinansowano ze środków
Urzędu Gminy i Miasta w Sianowie

Redaktor: *Katarzyna Ceglarz*
Łamanie komputerowe: *Eugeniusz Strykowski*

Wydawca/Herausgeber:
Fundacja „Dziedzictwo”, 76-100 Sławno, ul. A. Cieszkowskiego 2

ISBN: 978-83-61603-00-9

Druk/Druck: Wydawnictwo Feniks, 75-206 Koszalin, ul. Jana z Kolna 38B

Spis treści

JAN SROKA (Sławno), WŁODZIMIERZ RĄCZKOWSKI (Poznań), <i>Granice kulturowe? O waloryzowaniu przeszłości</i>	7
RYSZARD WĄTROBA (Sianów), <i>Sianów i okolica dziś</i>	15
IGNACY SKRZYPEK (Koszalin), <i>Osadnictwo archeologiczne gminy Sianów</i>	21
JOANNA CHOJECKA (Koszalin), <i>Źródła archiwalne do dziejów gminy Sianów</i>	83
ANDRZEJ CHLUDZIŃSKI (Pruszcz Gdański), <i>Nazwy miejscowe Gminy i Miasta Sianów</i>	119
BARBARA POPIELAS-SZULTKA (Słupsk), <i>Posiadłości ziemskie klasztoru bukowskiego na ziemiach Sławińskiej i Darłowskiej</i>	167
SYLWIA WESOŁOWSKA (Szczecin), <i>Z dziejów szkolnictwa w Gminie i Mieście Sianów do 1945 roku</i>	177
WOJCIECH STYLSKI (Szczecin), <i>Z dziejów wsi Sierakowo</i>	209
EWA GWIAZDOWSKA (Szczecin), <i>Za górami, za lasami... fabryka. Gmina Sianów w dawnej kartografii i ikonografii</i>	217
MARIA WITEK, WALDEMAR WITEK (Szczecin), <i>Tradycyjne (ryglowe) budownictwo wiejskie w gminie Sianów</i>	269
ZBIGNIEW SOBISZ (Słupsk), <i>Flora parków podworskich gminy Sianów</i>	297
SIEGFRIED BARZ (Będzinko), <i>Okolice Sianowa w twórczości malarzy niemieckich okresu międzywojennego</i>	315
BERNARD KONARSKI (Koszalin), <i>Fabryka zapatek w Sianowie</i>	321
INGE WESTHÄUSLER (Meisenweg, Niemcy), <i>Eventin von März 1945 bis August 1946</i>	331
KAZIMIERA JANOWICZ (Sianów), <i>Nasze drogi do Sianowa</i>	337
RYSZARD WĄTROBA (Sianów), <i>Honorowi Obywatele Gminy i Miasta Sianowa</i>	351
ANDRZEJ DĘBOWSKI (Sianów), <i>Gmina Sianów na Szlaku Cysterskim</i>	371
ALEKSANDRA KOWALCZYK (Sianów), <i>Wioski tematyczne – kierunek rozwoju polskiej wsi po roku 1989</i>	381

HENRYK ROMANIK (Koszalin), <i>Kontynuacje literackie, duszpasterskie i społeczne doświadczenie artystyczne z albumem poetyckim „Koniec świata w Iwici- nie”</i>	389
Indeks osób	407
Indeks nazw geograficznych	417
Lista adresowa Autorów	425

Źródła archiwalne do dziejów gminy Sianów

JOANNA CHOJECKA (Koszalin)

Wprowadzenie

Źródła archiwalne tworzą unikatowe dziedzictwo narodowe i objęte są ochroną prawną. W ustawodawstwie polskim obowiązującym aktem prawnym jest ustawa o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach z dnia 14 lipca 1983 roku (tekst jednolity Dz.U. Nr 97, poz. 673 z 2006 roku) oraz akty wykonawcze do ustawy, w tym rozporządzenie Ministra Kultury w sprawie postępowania z dokumentacją, zasad jej klasyfikowania i kwalifikowania oraz zasad i trybu przekazywania materiałów archiwalnych do archiwów państwowych z dnia 16 września 2002 roku (Dz.U. Nr 167, poz. 1375 z 2002 roku). W terminologii archiwalnej, w ślad za definicją ustawową, źródła archiwalne określane są pojęciem *materiałów archiwalnych*¹.

¹ „Art. 1. Materiałami archiwalnymi wchodzącymi do narodowego zasobu archiwalnego [...] są wszelkiego rodzaju akta i dokumenty, korespondencja, dokumentacja finansowa, techniczna i statystyczna, mapy i plany, fotografie, filmy i mikrofilmy, nagrania dźwiękowe i wideofonowe, dokumenty [...] oraz inna dokumentacja, bez względu na sposób jej wytworzenia, mająca znaczenie jako źródło informacji o wartości historycznej o działalności Państwa Polskiego, jego poszczególnych organów i innych państwowych jednostek organizacyjnych oraz o jego stosunkach z innymi państwami, o rozwoju życia społecznego i gospodarczego, o działalności organizacji o charakterze politycznym, społecznym i gospodarczym, zawodowym i wyznaniowym, o organizacji i rozwoju nauki, kultury i sztuki, a także o działalności jednostek samorządu terytorialnego i innych samorządowych jednostek organizacyjnych – powstała w przeszłości i powstająca współcześnie.

Art. 2.1. Narodowy zasób archiwalny służy nauce, kulturze, gospodarce narodowej oraz potrzebom obywateli”.

Przechowywanie historycznych źródeł archiwalnych współcześnie odbywa się na podstawie uniwersalnych zasad archiwalnych respektowanych przez większość państw. Do tych zasad należą dwie kluczowe – pertynencji² i proveniencji³. Według tych zasad dokumentacja powinna być gromadzona i przechowywana z poszanowaniem związku dokumentacji z terytorium oraz powinna być gromadzona w ramach tzw. zespołu archiwalnego⁴, ze szczególnym uwzględnieniem związku materiałów archiwalnych wchodzących w skład zespołu archiwalnego z jego twórcą, decydując zarazem o niepodzielności tego zespołu. Mówiąc prościej, ta część dokumentacji, która stanowi źródła historyczne powinna być przechowywana we właściwym terytorialnie archiwum i usystematyzowana w poszczególne zespoły archiwalne zatytułowane zgodnie z nazwą jego wytwórcy⁵. Wyjaśnienie powyższe jest istotne z dwóch przyczyn: wobec faktu zmian państwowych i administracyjnych, między innymi dla Pomorza, i spuścizny aktowej „obcej” administracji. Jest to istotna informacja dla wskazania zasad przechowywania dokumentacji w archiwum celem ułatwienia zainteresowanym dotarcia do poszukiwanych informacji zawartych przecież w dokumentacji.

Współcześnie gros źródeł archiwalnych przechowywanych jest w archiwach państwowych oraz instytucjach archiwalnych urzędów i instytucji⁶. W przypadku materiałów archiwalnych tzw. obcej prowe-

² Zasada poszanowania związku zespołów archiwalnych z terytorium, na którym powstały.

³ Zasada poszanowania związku materiałów archiwalnych wchodzących w skład zespołu archiwalnego z jego twórcą, decydująca zarazem o niepodzielności tego zespołu.

⁴ Zespół archiwalny – organicznie powiązane ze sobą zarchiwizowane materiały archiwalne wytworzone i zgromadzone w wyniku działalności urzędu (instytucji) lub osoby fizycznej.

⁵ Np. zespół archiwalny nr 26/12 Zarząd Miejski i Miejska Rada Narodowa Sianów z lat 1945–1950, gdzie 26 oznacza miejsce przechowywania – Archiwum Państwowe w Koszalinie, 12 – numer zespołu archiwalnego w Archiwum Państwowym w Koszalinie.

⁶ Na stronie internetowej Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych www.archiwa.gov.pl w zakładce *Bazy danych* dostępne są archiwalne bazy danych SEZAM, IZA, PRADZIAD. Baza danych SEZAM w obecnej wersji zawiera informacje o narodowym zasobie archiwalnym przechowywanym w archiwach państwowych, a także w wielu innych instytucjach, np. archiwach PAN w Warszawie, PAU w Krakowie. Baza danych IZA stwarza dwie możliwości wyszukiwania danych. Pierwszą z nich jest sprawdzenie, czy są w bazie inwentarze z konkretnego archiwum oraz możliwość ich oglądania. W tym celu należy wybrać z listy interesujące archiwum, a po wyświetleniu pozytywnego wyniku wyszukiwania – obejrzeć inwentarz wybranego zespołu. Baza danych Program Rejestracji Akt Metrykalnych i Stanu Cywilnego (PRADZIAD) zawiera in-

nienencji, tj. wytworzonych przez obce organy państwowe, które funkcjonowały na terenach objętych wspólnie jurysdykcją innego państwa, w myśl zasady pertynencji terytorialnej oraz na podstawie zapisu w polskiej ustawie archiwalnej w art. 15 ust. 1 pkt 2⁷ także te materiały składają się na zasób narodowy państwa polskiego. Tłumaczy to fakt przechowywania w polskich archiwach między innymi materiałów proveniencji pruskiej. Dostęp do tychże źródeł ma bezdyskusyjnie kolosalne znaczenie dla badań nad dziejami oraz pozwala na dostrzeganie uniwersalizmu w procesie badawczym, przejawiającym się w związaniu dokumentacyjnych świadectw historii z terenem ich powstania.

Materiału badawczego do poznawania dziejów Sianowa i gminy dostarczają zachowane źródła historyczne oraz nieliczne publikacje. W niniejszym artykule podjęłam próbę przedstawienia wybranych źródeł historycznych do dziejów Sianowa i miejscowości wchodzących w skład współczesnej gminy Sianów do czasów reformy administracyjnej w 1999 roku, przechowywanych i dostępnych przede wszystkim w polskich i niemieckich archiwach państwowych.

Podjęta tematyka wydaje się ważna wobec faktu braku rzetelnej i aktualnej monografii tej miejscowości i gminy. Z pewnością to wyzwanie zostanie podjęte, czego dowodem są intensywne działania władz lokalnych, Towarzystwa Przyjaciół Sianowa oraz – co szczególnie jest warte uznania – miejscowych nauczycieli i uczniów.

Źródła do dziejów Sianowa i gminy Sianów w sposób naturalny tworzą dwa duże obszary badawcze. Materiału badawczego dla poznawania i pogłębiania wiedzy o dziejach regionu i poszczególnych miejscowości dostarczają w większości zaprezentowane poniżej archiwalia, do zainteresowanych należy natomiast postawienie pytań badaw-

formacje o księgach metrykalnych i stanu cywilnego przechowywanych we wszystkich archiwach państwowych (stan na 2007 rok), Książnicy Pomorskiej im. Stanisława Staszica w Szczecinie, księgach metrykalnych wyznania mojżeszowego i rzymskokatolickiego przechowywanych w Urzędzie Stanu Cywilnego m. st. Warszawy – Archiwum (tzw. archiwum załużańskie). Baza danych Ewidencja Ludności w Archiwaliach (ELA) zawiera informację o sporządzanych na różne potrzeby i w różnych celach spisach ludności, we wszystkich ich fizycznych postaciach (ewidencje, wykazy, kartoteki itp.), znajdujących się w materiałach archiwalnych przechowywanych w archiwach państwowych (dane zawierają informacje zebrane do 2005 roku).

⁷ Art. 15 ust. 1 pkt. 2 brzmi: „Państwowy zasób archiwalny tworzą materiały archiwalne powstałe i powstające w wyniku działalności [...] obcych organów władzy i administracji państwowej i innych organów, jednostek organizacyjnych i organizacji, związków wyznaniowych, a także okupacyjnych jednostek wojskowych, jeżeli materiały te znajdują się w Rzeczypospolitej Polskiej”.

czych. Z kolei dla grupy zainteresowanych poszukiwaniami genealogicznymi priorytetową wartość mają księgi kościelne, ich duplikaty, a także księgi stanu cywilnego. Pośrednim źródłem dla poszukiwań informacji o przodkach są księgi gruntowe, prowadzone przy właściwych sądach czy dokumentacja niemieckich urzędów katastralnych.

W dalszej części, po krótkim przybliżeniu dziejów miasta, zaprezentuję wybrane zespoły archiwalne przechowywane w zasobach Archiwum Państwowym w Szczecinie, Archiwum Państwowym w Koszalinie i Archiwum Krajowym w Greifswaldzie (Landesarchiv Greifswald). Dodatkowo przedstawię księgi stanu cywilnego, które przechowywane są w urzędach stanu cywilnego w Koszalinie i Sianowie oraz I Urzędzie Stanu Cywilnego w Berlinie. Dla uzupełnienia w ostatniej części zamieszczę przegląd wybranych publikacji do dziejów Sianowa.

1. Kilka faktów z dziejów Sianowa

Pierwsza, zapewne najstarsza wzmianka o Sianowie pochodzi z 1311 roku⁸. Na prawie lubeckim miasto lokował w 1343 roku Piotr II Święca z Polanowa. W dokumencie lokacyjnym miasto otrzymało między innymi Nową Wieś ze wszystkimi polami, lasami, łąkami i wodami. Dodatkowo lokator dokładnie wyznaczył granice posiadłości gminy miejskiej. Miasto stało się jednym z centrów utworzonego wówczas tzw. państwka Święców.

Wyjątkowa pozycja rodu Święców na Pomorzu spowodowała konflikt z książętami wologoskimi. W latach 1347–1357 Bogusław V doprowadził do stopniowej likwidacji „państwka Święców”, w czym pośredniczył Jan Lauenburski, biskup kamieński. W nagrodę za to biskup otrzymał w 1357 roku, po wygasłej właśnie linii polanowskiej rodu Święców, miasta Polanów i Sianów. Książęta pozostali jednak właścicielami tutejszego zamku myśliwskiego. W 1480 roku w murach tego zamku przed mieszkańcami Koszalina bronił się Bogusław X.

Samo miasto pozostawało we władaniu biskupów kamieńskich do lat 20. XVII wieku. W 1622 roku po śmierci pełniącego funkcję bisku-

⁸ W *Pommersches Urkundenbuch* (Heinemann 1903: 16–17, Nr 2675) opublikowany został dokument wystawiony 22 sierpnia 1311 roku, w którym rada miasta Koszalin oddaje w dzierżawę radnym miejskim Henrykowi Rzeźnikowi i niejakiemu Grubonowi wieś Gorzebądz z poleceniem przeniesienia wsi na prawo niemieckie. Otrzymali oni, jak wszyscy osadnicy Gorzebądza, łąki nad Unieścią po prawej stronie mostu, idąc w kierunku wsi Sianów ([...] *versus villam Sanowe*).

pa kamińskiego księcia Ulryka, Sianów włączono do amtu (urzędu) darłowskiego. Wyłączenie miasta spod władzy biskupiej przyniosło jego mieszkańcom sporo korzyści. W 1625 roku mieszczenie sianowscy otrzymali prawo połowu ryb na jeziorze leżącym między Sianowem a Skibnem. W 1627 roku Bogusław XIV podarował miastu tereny przyległe do podzamcza, co pozwoliło na jego swobodny rozwój przestrzenny.

Tocząca się wówczas na Pomorzu wojna 30-letnia nie sprzyjała rozwojowi Sianowa. Miasto doznało licznych szkód. W wyniku pokoju westfalskiego w 1648 roku Sianów wraz z Pomorzem Tylnym (Hinterpommern) został włączony w granice państwa brandenburskiego. Miasto było tak zrujnowane i wyludnione, że zaliczono je do grupy miast drugorzędnych. Jego przedstawiciele nie mieli prawa zasiadania w sejmie krajowym, odebrano też mieszkańcom prawa sądowe, które wraz z poborem podatków przekazano urzędnikom darłowskim. Miasto odwołało się od tej decyzji administracji prowincjonalnej i uzyskało zgodę na wysłanie swojej delegacji na sejmik krajowy.

W czasie wojny 7-letniej miasto zostało otoczone wałami ziemnymi, ale nie uchroniło go to od zniszczeń. Od połowy XVIII wieku widoczny stał się rozwój gospodarczy miasta. W 1808 roku w wyniku reformy państwa pruskiego wydana została tzw. ustawa miejska porządkująca i ujednocniająca dotychczasowy ustrój miast. Miasta podzielono na trzy kategorie w zależności od liczby mieszkańców: wielkie, średnie i małe. Sianów zaliczał się do grupy miast małych. Kategorii miasta odpowiadał z góry określony skład liczbowy organów miejskich. Gospodarzem małego miasta była rada miejska pochodząca z wyborów. Jej organem wykonawczym był magistrat wraz ze współdziałającymi z nim deputacjami. Prawa wyborcze posiadali wszyscy obywatele miasta, których majątek wynosił co najmniej 150 talarów.

Reformy początku XIX wieku i rozpoczęta w 1828 roku budowa drogi Koszalin–Gdańsk przyniosły ożywienie gospodarcze Sianowa. W 1853 roku kupiec August Kolbe z powodzeniem uruchomił w Sianowie pierwszą fabrykę zapalek, której renoma z czasem wykraczała poza teren ówczesnej prowincji Pomorze.

W 1853 roku wprowadzono nową organizację ustroju miast. Na czele miasta nadal stała rada miejska wybierana przez obywateli posiadających odpowiedni majątek. Rada była organem ustawodawczym i w Sianowie liczyła 18 osób. Organem wykonawczym był wyłaniany przez radę magistrat.

Ustawa z 1853 roku zmieniła dużo w położeniu prawnym mieszkańców. Odstąpiono od podziału mieszkańców na dopuszczonych do

prawa miejskiego i pozostających pod ochroną miasta. Nadal jednak czynne i bierne prawo wyborcze wykluczało kobiety. Ustrój ten przetrwał do czasów Republiki Weimarskiej. Dopiero wówczas wprowadzono prawo wyborcze dla kobiet.

W 1869 roku miasto uzyskało połączenie kolejowe z Koszalinem i Sławnem. Na przełomie XIX i XX wieku w miejscowości wybrukowano wszystkie ulice, ułożono chodniki oraz skanalizowano centrum. Na przełomie XIX i XX wieku miasteczko było dość uprzemysłowione. Działały tu: trzy fabryki zapalek, dwie betoniarnie, dwa tartaki, kaflarnia, mleczarnia oraz młyn. Od drugiej połowy XIX wieku stopniowo wzrastała liczba ludności miasta, osiągając w 1939 roku 3055 mieszkańców (Gaziński 2002).

3 marca 1945 roku do miasteczka wkroczyła Armia Czerwona. Do powstania Zarządu Miejskiego w Sianowie w dniu 23 czerwca 1945 roku podstawowa część władzy skupiona była w rękach wojennego komendanta radzieckiego. Ukonstytuowanie się Tymczasowej Miejskiej Rady Doradczej nastąpiło 30 marca 1946 roku. Jako organ opiniotwórczy i doradczy pełniła swą działalność do powołania Miejskiej Rady Narodowej w Sianowie, tj. do 9 października 1946 roku. W tym czasie podejmowane były prace nad odgruzowywaniem i zagospodarowywaniem miasta, przybywali polscy przesiedleńcy i osadnicy. W kolejnych latach organizowana była działalność służby zdrowia, szkolnictwa i oświaty, uruchamiano przedsiębiorstwa i zakłady, w tym znaku rozpoznawczego Sianowa – Sianowskich Zakładów Przemysłu Zapalczanego. Kontynuowany był proces osadnictwa polskiego i następował stopniowy wzrost stanu ludności (Muszyńska 1964).

W czerwcu 1950 roku po likwidacji samorządu terytorialnego oraz organów administracji terenowej i ogólnej w miejsce Zarządu Miejskiego i Miejskiej Rady Narodowej utworzono Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Sianowie. Do jego zadań należało kierowanie działalnością gospodarczą, społeczną i kulturalną na objętym właściwością terenie. Po wprowadzeniu w życie ustawy z 29 listopada 1972 roku o utworzeniu gmin i zmianie ustawy o radach narodowych zlikwidowano Prezydium MRN, natomiast funkcje organu wykonawczo-zarządzającego wspólne dla miasta i gminy przejął naczelnik Miasta i Gminy w Sianowie, który wykonywał swoje zadania poprzez Urząd Miasta i Gminy (Marczyk 2006).

Do czerwca 1990 roku Urząd Miasta i Gminy funkcjonował jako terenowy organ administracji państwowej. Po wprowadzeniu ustawy o samorządzie terytorialnym z dnia 8 marca 1990 roku (Dz.U. Nr 16,

Tabela 1. Zestawienie nazw i przynależności miejscowości współczesnej gminy Sianów do powiatów, parafii ewangelickich oraz urzędów stanu cywilnego przed 1945 r.

Lp.	Polska nazwa miejscowości należących do gminy Sianów	Niemiecka nazwa miejscowości* i przynależność administracyjna do 1945 r.**		Przynależność do parafii ewangelickiej do 1945 r.		Przynależność do urzędu stanu cywilnego przed 1945 r.	
		powiat sławieński (Kreis Schlawe)	powiat koszaliński (Kreis Köslin)	nazwa niemiecka	nazwa polska	nazwa niemiecka	nazwa polska
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Bielkowo	Beelkow		Eventin	Iwięcino	Eventin	Iwięcino
2	Borowiec	Glashütte bei Ratteick		Kösternitz	Kościernica	Ratteick	Ratajki
3	Dąbrowa	Damerow		Damerow	Dąbrowa	Panknin	Pękanino
4	Gorzebądz		Gohrband	Köslin	Koszalin	Jamund	Jamno
5	Grabówko	Neu Martins-hagen		Damerow	Dąbrowa	Panknin	Pekanino
6	Grabowo	Martinshagen		Damerowa	Dąbrowa	Panknin	Pekanino
7	Gracz	Grünbaum Krug bei Karnkewitz		Abtshagen	Dobiesław	Zanow	Sianów
8	Iwięcino	Eventin		Eventin	Iwięcino	Eventin	Iwięcino
9	Karnieszewice	Karnkewitz		Abtshagen	Dobiesław	Zanow	Sianów
10	Kędzierzyn		Meyringen	Köslin	Koszalin	Jamund	Jamund
11	Kleszcze		Kleist	Wussecken	Osieki	Wussecken	Osieki
12	Kłos		Kluss	Köslin Zanow	Koszalin od 1932 Sianów	Jamno od 1932 Sianów	Jamund Zanow
13	Kołzin	Steinbrink (Forsthaus)		Abtshagen	Dobiesław	Zanow	Sianów
14	Kościernica	Cronau Försterei bei Kösternitz		Kösternitz	Kościernica	Kösternitz	Kościernica
16	Maszkowo		Maskow	Wisbuhr	Wyszebórz	Wisbuhr	Wyszebórz
17	Mokre		Mocker	Wisbuhr	Wyszebórz	Wisbuhr	Wyszebórz
18	Osieki (1932)		Wussecken	Wussecken	Osieki	Wussecken	Osieki
19	Płonka	Seehof b. Karnkewitz		Abtshagen	Dobiesław	Zanow	Sianów
20	Przytok (1932)	Zwölfhufen bei Karnkewitz		Abtshagen	Dobiesław	Zanow	Sianów
21	Ratajki	Ratteick		Kösternitz	Kościernica	Ratteick	Ratajki
22	Rzepakowo		Repkow	Wussecken	Osieki	Wussecken	Osieki
23	Sieciemín	Zitzmin		Damerow	Dąbrowa	Panknin	Pękanino
24	Siecieminek	Neu Zitzmin		Damerow	Dąbrowa	Panknin	Pękanino
25	Sierakowo Sławieńskie	Zirchow		Krangen	Krag	Ratteick	Ratajki
26	Sierakówko	Zirchow B		Krangen	Krag	Ratteick	Ratajki
27	Skibno		Schübben	Zanow	Sianów	Wussecken od 1932 Zanow	Osieki Sianów
28	Skibienko	Schübbener Mühle bei Repkow		Wussecken	Osieki	Wussecken od 1932 Zanow	Osieki Sianów
29	Skwierzynka		Schwerinstahl	Köslin	Koszalin	Jamund	Jamno
30	Sowno	Alt Zowen		Kösternitz	Kościernica	Zowen	Sowno
		Neu Zowen		Kösternitz	Kościernica	Zowen	Sowno

cd. tab. 1

1	2	3	4	5	6	7	8
32	Sucha		Zuchen	Zanow Wussecken	Sianów od 1932 Osieki	Wussecken	Osieki
34	Szczeglino	Steglin		Wisbuhr	Wyszebórz	Ratteick	Ratajki
36	Węgorzewo Kosz.		Vangerow	Wisbuhr	Wyszebórz	Vangerow	Węgorzewo Koszalińskie
37	Wierciszewo	Wandhagen		Eventin	Iwięcino	Eventin	Iwięcino
38	Wonieść		Nest Mühle bei Wisbuhr	Wisbuhr	Wyszebórz	Wisbuhr	Wyszebórz

* Według: Rospond 1951.

** Według: PSL 1932: 35–38, 76–80.

poz. 95) został przekształcony w jednostkę samorządową, będącą jednocześnie organem założycielskim dla wszystkich podmiotów samorządowych w mieście i gminie. Funkcje jego nie zmieniły się również po wprowadzeniu reformy administracyjnej z dniem 1 stycznia 1999 roku.

Obecnie do gminy Sianów należą miejscowości: Sianów, Bielkowo, Borowiec, Dąbrowa, Gorzebadz, Grabówko, Gracz, Iwięcino, Karnieszewice, Kędzierzyn, Kleszcze, Kłos, Kołzin, Kościerza, Krzykacz, Maszkowo, Mokre, Osieki, Płonka, Przytok, Ratajki, Rzepkowo, Siciemin, Sicieminek, Sierakowo Sławieńskie, Sierakówko, Skibienko, Skibno, Skwierzynka, Sowieński Młyn, Sowno, Sucha Koszalińska, Suszka, Szczeglino, Szczeglino Nowe, Trawica, Węgorzewo Koszalińskie, Wierciszewo, Wonieść⁹. Gminę zamieszkuje 13 272 tys. mieszkańców, z czego 6576 to mieszkańcy Sianowa¹⁰.

W odniesieniu do podziału administracyjnego sprzed 1945 roku (Tab. 1) miejscowości: Bielkowo, Borowiec, Dąbrowa, Grabówko, Grabowo, Gracz, Iwięcino, Karnieszewice, Kołzin, Kościerza, Krzykacz, Płonka, Przytok, Ratajki, Siciemin, Sicieminek, Sierakowo Sławieńskie, Sierakówko wchodziły w skład dawnego powiatu sławieńskiego (Kreis Schlawe), z kolei miejscowości: Gorzebadz, Kędzierzyn, Kleszcze, Kłos, Maszkowo, Mokre, Osieki, Rzepkowo, Skibno, Skibienko, Skwierzynka, Sucha, Węgorzewo Koszalińskie oraz Wonieść położone były na terenie dawnego powiatu koszalińskiego (Kreis Köslin) (Tabl. I).

⁹ Według Statutu Gminy Sianów przyjętego Uchwałą Nr XI/66/2003 Rady Miejskiej w Sianowie z dnia 11 września 2003 roku.

¹⁰ Stan na 2006 rok (na podstawie: http://pl.wikipedia.org/wiki/Gmina_Sianów i <http://pl.wikipedia.org/wiki/Sianów>).

2. Źródła archiwalne do dziejów gminy Sianów

2.1. Archiwum Państwowe w Szczecinie

W zasobie szczecińskiego Archiwum Państwowego przechowywanych jest współcześnie kilka zespołów archiwalnych, których twórcami były niemieckie urzędy i instytucje działające do 1945 roku na terenie współczesnej gminy Sianów. Najobszerniejszą dokumentacją dla przedwojennych dziejów miasta i gminy stanowi zespół aktowy *Akta miasta Sianowa z lat 1777–1945* (Gaziński 2002). Do dnia dzisiejszego zachowało się 1664 jednostek archiwalnych¹¹, stanowiących 22 metry bieżące akt.

Pierwsze i najstarsze archiwalia sianowskie (11 dokumentów pergaminowych) przekazano do pruskiego Królewskiego Archiwum Państwowego w Szczecinie (Königliches Staatsarchiv Stettin) w 1897 roku jako depozyt miasta Sianowa. Przekazywanie cennych dla miast dokumentów do Archiwum Państwowego związane było w tym czasie z powszechną akcją pruskiej służby archiwalnej. Te nowoczesne na ten czas działania miały na celu zabezpieczenie źródeł historycznych (w tym wypadku dotyczących Pomorza), które znajdując się w archiwach miejskich, częstokroć przechowywane były w niewłaściwych warunkach, do tego często nie posiadały pełnej ewidencji dokumentów. Wiele bezcennych źródeł historycznych przepadło w ciągu wieków w pożarach lub ulegało rozproszeniu i zaginięciu w bliżej nieznanymi okolicznościach. Aby temu zapobiec, w drugiej połowie XIX wieku administracja państwowa zdecydowała, iż wytypowane przez zawodowych historyków-archiwistów dokumenty przewiezione zostaną do właściwego archiwum państwowego. Zachowano przy tym formalne poszanowanie tytułu do własności dokumentacji dla samorządów miejskich, określając formę przejęcia jako depozyty miejskie. Na przełomie XIX i XX wieku, w związku z narastającym napływem akt, przypadł także okres masowego przekazywania archiwaliów do archiwów przez prowincjonalną administrację państwową i samorządową.

¹¹ Jednostka archiwalna – odrębna fizycznie jednostka materiałów archiwalnych (dokument, księga, poszyt, plik, wiązka, teczka, mapa lub jej arkusz, rysunek, fotografia, płyta DVD, taśma filmowa). Dla porównania, dla miasta Koszalina zachowało się 2205 jednostek archiwalnych (22,25 metra bieżącego) z lat 1555–1945, dla miasta Sławna 19 jednostek archiwalnych (0,3 metra bieżącego akt) z lat 1678–1941, dla Darłowa – 11 j.a. (0,2 metra bieżącego akt) z lat 1650–1945.

Następne dopływy do archiwum szczecińskiego (wyłącznie posyty) przedwojenne władze miejskie Sianowa kierowały w latach 1934, 1936, 1940 i 1943¹². Jednocześnie już w 1942 roku dokumenty Sianowa, w ramach rozśrodkowania zasobu w związku z nasileniem bezpośrednich działań wojennych, archiwiści szczecińscy przekazali do Pęzina, gdzie zostały zabezpieczone w tamtejszym zamku. Nie wiadomo natomiast, co stało się z pozostawionymi w Szczecinie aktami. Wydaje się, że nie przetrwały one II wojny światowej. Natomiast archiwalia tworzące dziś *Akta miasta Sianowa* znajdowały się do 1945 roku w archiwum miejskim. W związku z tym, że w tym czasie nie funkcjonowało Archiwum Państwowe w Koszalinie (powołane do życia w 1961 roku), akta przewieziono na początku lat 50. do polskiej placówki archiwalnej w Szczecinie, gdzie przechowywane są nadal.

*Akta miasta Sianowa z lat 1777–1945*¹³ (65/216)

Archiwum to obejmuje różnorodne dokumenty pogrupowane w ramach kategorii związanych z dziedzinami życia społeczno-gospodarczego.

1. **Administracja ogólna** (1839–1938); sygnatury 1–40; 40 jednostek archiwalnych zawierających: wnioski samorządu powiatowego, wybory do sejmiku, wybory do sejmiku powiatowego i jego posiedzenia, wybory prezydenta, wybory do Izby Rolniczej, wprowadzanie ustaw Rzeszy, posiedzenia Wydziału Obwodowego, plebiscyty, okólniki ministerialne, wybory gminne.
2. **Administracja miejska** (1800–1944); sygnatury 41–268; 228 jednostek archiwalnych obejmujących:
 - 2.1. ustawy, zarządzenia, przepisy, dzienniki urzędowe, statuty miejskie i prawa (1853–1944); sygnatury 41–50; 10 jednostek archiwalnych;

¹² Pierwszą placówkę archiwalną dla pruskiej Prowincji Pomorze powołał w 1827 roku Nadprezydent Prowincji Pomorza Johann August Sack. Od 1867 roku przemianowana była na Królewskie Archiwum Państwowe w Szczecinie (Königliches Staatsarchiv Stettin), do którego właściwości należały rejencje koszalińska, szczecińska i stralsundzka. Z dniem 1 sierpnia 1945 roku ukonstytuowała się w Szczecinie polska placówka archiwalna. Od 1961 roku właściwym Archiwum Państwowym dla gminy Sianów jest Archiwum Państwowe w Koszalinie.

¹³ Inwentarze archiwalne, czyli wykazy jednostek archiwalnych, np. zespołu archiwalnego *Akta miasta Sianowa*, dostępne są na stronie <http://baza.archiwa.gov.pl/>, zakładka *Bazy archiwalne*.

- 2.2. komisje miejskie, deputacje (1879–1939); sygnatury 51–63; 13 jednostek archiwalnych;
 - 2.3. wybory do rady miejskiej, przepisy dotyczące wyborów, regulaminy obrad, zebrania, księga protokołów rady miejskiej (1867–1937); sygnatury 64–83; 20 jednostek archiwalnych;
 - 2.4. członkowie magistratu, konferencje (1853–1933); sygnatury 84–89; 6 jednostek archiwalnych;
 - 2.5. sprawozdania administracyjne, regulaminy, administracja i zarząd nad gminami miejskimi (1835–1938); sygnatury 90–98; 9 jednostek archiwalnych;
 - 2.6. urzędy i urzędnicy miejscy (1870–1941); sygnatury 99–116; 18 jednostek archiwalnych;
 - 2.7. wybory burmistrzów, przepisy dotyczące obsadzania stanowisk urzędniczych, dochody, czas pracy, zatrudnienie rendanta i sekretarza miejskiego, niżsi urzędnicy, personel pomocniczy, sędziowie, ławnicy (1831–1938); sygnatury 117–155; 39 jednostek archiwalnych;
 - 2.8. święta, pochody, odznaczenia, czas letni (1826–1937); sygnatury 156–163; 8 jednostek archiwalnych;
 - 2.9. ogólne sprawy policji, przepisy, zarządzenia, rozporządzenia, kontrole, rewizje (1838–1937); sygnatury 164–194; 31 jednostek archiwalnych;
 - 2.10. stosunki z zagranicą, emigracje, nadania obywatelstwa, wystawianie dowodów, przepustek, kart podróży, paszportów, ekstradycja (1835–1938); sygnatury 195–213; 19 jednostek archiwalnych;
 - 2.11. utrzymanie porządku publicznego, ładu, ochrona mieszkańców (1892–1938); sygnatury 214–224; 11 jednostek archiwalnych;
 - 2.12. sprawy karne, przepisy, wypadki, wiadomości o karach, zarządzenia karne, dochodzenia i śledztwa, cenzura, policja kryminalna, areszt, pozwolenia na broń (1837–1937); sygnatury 225–254; 30 jednostek archiwalnych;
 - 2.13. urzędnicy policyjni, zatrudnienie, przeniesienia na emeryturę (1800–1944); sygnatury 255–260; 6 jednostek archiwalnych;
 - 2.14. sądownictwo, zarządzenia, przepisy, radcy (1842–1937); sygnatury 261–268; 8 jednostek archiwalnych.
3. **Szkolnictwo** (1831–1938); sygnatury 268–359; 92 jednostki archiwalne dotyczące zatrudniania nauczycieli, szkół na terenie miasta, szkoły zawodowej, szkoły rolniczej, przepisów szkolnych, spraw finansowych, składek, emerytur, opłat.

4. **Budownictwo** (1850–1940); sygnatury 360–460; 101 jednostek archiwalnych obejmujących zezwolenia na budowę, nowe budowle, przebudowy, budownictwo szkolne i szpitalne, budownictwo przemysłowe, łaźnia miejska, ratusz, leśniczówka, policja budowlana.
5. **Militaria** (1820–1941); sygnatury 461–489; 29 jednostek archiwalnych zawierających dokumenty dotyczące zakwaterowania wojska, zaopatrzenia, obrony przeciwlotniczej, spraw socjalnych wojska.
6. **Medycyna** (1824–1945); sygnatury 490–557; 68 jednostek archiwalnych dotyczące spraw sanitarnych, szpitala, przyjmowania chorych do szpitala, szpitala św. Jerzego, umysłowo chorych, kasy chorych, fabrycznej kasy chorych, szczepionek, położnych, wodolecznictwa, chorób bydła.
7. **Sprawy mieszkaniowe** (1878–1937); sygnatury 558–570; 13 jednostek archiwalnych o naprawach budynków, urządzenia mieszkań, spraw ogólnych.
8. **Sprawy kościelne** (1828–1937); sygnatury 571–577; 7 jednostek archiwalnych związanych z nabożeństwami, opłatami kościelnymi, sprawami duchowieństwa.
9. **Sprawy finansowe** (1836–1943); sygnatury 578–700 i 1664; 124 jednostki archiwalne, w których znajdują się: budżety, plany budżetowe, budżet Towarzystwa Rolnego, kasy miejskie, kontrole, statystyki finansowe, sprawy podatkowe, podatki od warsztatów rzemieślniczych, przemysłu, komunalne, od piwa i zabaw, pożyczki, zapisy długów, czynsze, składki, spłaty obciążeń, kaucje, listy zastawne, licytacje.
10. **Kasa Oszczędności** (1904–1945); sygnatury 701–1075; 376 jednostek archiwalnych dotyczących założenia Miejskiej Kasy Oszczędności, sprawozdania roczne i miesięczne, sprawy finansowe kasy, pożyczki, hipoteki.
11. **Osadnictwo i dzierżawy** (1829–1941); sygnatury 1076–1102; 27 jednostek archiwalnych obejmujących dokumenty związane z kolonizacją, wysiedleniami, terenami osadniczymi, dzierżawami.
12. **Własność miejska** (1781–1944); sygnatury 1103–1133; 31 jednostek archiwalnych, a w nich: prawa własności miasta, kupno gruntów ornych, łąk i pastwisk, regulacje granic, wydobywanie gliny, księgi majątkowe.
13. **Spory graniczne** (1854–1934); sygnatury 1134–1137; 4 jednostki archiwalne dotyczące ustalania granic dóbr miejskich i sporów granicznych.

14. **Sprawy leśne** (1777–1944); sygnatury 1138–1168; 31 jednostek archiwalnych obejmujących przepisy prawne, kupno terenów leśnych, zagospodarowanie lasów, szkody wyrządzone przez zwierzynę łowną, dzierżawa terenów łowieckich, robotnicy leśni, leśniczówka.
15. **Rolnictwo i hodowla** (1812–1939); sygnatury 1169–1182; 14 jednostek archiwalnych dotyczących kupna ogrodów, ogródków działkowych, melioracji, podwyższania kultury rolnej, spisów bydła.
16. **Gospodarka wodna i rybołówstwo** (1824–1937); sygnatury 1183–1203; 21 jednostek archiwalnych z dokumentami związanymi z założeniem studni, grobli, nadawaniem nieużytków, utworzeniem Urzędu Pomiarów Wody, budową kanału, regulacją rzeki, rybołówstwem.
17. **Rzemiosło, handel, przemysł** (1840–1944); sygnatury 1204–1340; 137 jednostek archiwalnych, a w nich: cechy, sprawy koncesji, przepisy dotyczące rzemiosła wędrownego, Izba Rzemieślnicza, przepisy targowe, założenie targów, Izba Handlowa, kontrole miar, wag i cen, komisja cen, elektrownia miejska, zakłady rzemieślnicze i przemysłowe, kasa przemysłowa, ropa naftowa, bezrobotni, zatrudnianie młodocianych robotników, wynagrodzenia, ruch robotniczy.
18. **Komunikacja, transport** (1871–1938); sygnatury 1341–1370; 30 jednostek archiwalnych obejmujących kategorie: pojazdy mechaniczne, przepisy dotyczące pojazdów mechanicznych, nadzór nad komunikacją, transport, środki transportu, kolej, stacje benzynowe.
19. **Ochrona przeciwpożarowa** (1837–1938); sygnatury 1371–1421; 51 jednostek archiwalnych, a w nich: ubezpieczenia przeciwpożarowe, pożary, szkody, sprzęt przeciwpożarowy, kontrole, policja pożarowa, ochotnicza straż pożarna.
20. **Budowa dróg, utrzymanie ulic** (1816–1940); sygnatury 1422–1475; 54 jednostki archiwalne z dokumentami dotyczącymi budowy ulic, brukowania, nazewnictwa ulic, oświetlenia, budowy dróg, kanalizacji i wodociągów.
21. **Sprawy meldunkowe** (1877–1944); sygnatury 1476–1498; 23 jednostki archiwalne, a w nich: zameldowania, wymeldowania, zaświadczenia o pobycie.
22. **Opieka społeczna** (1824–1938); sygnatury 1499–1565; 67 jednostek archiwalnych zawierających dokumenty takie, jak: zapomogi, pomoc dla bezrobotnych, domy opieki, opieka nad uchodźcami, kalekami, chorymi na płuca, sprawy inwalidów, opieka nad umysłowo chorymi, dziećmi, młodzieżą, więźniami.

23. **Ubezpieczenia** (1883–1942); sygnatury 1566–1583; 18 jednostek archiwalnych zawierających ubezpieczenie miasta, nowe ubezpieczenia, ubezpieczenia pracowników od następstw nieszczęśliwych wypadków, ubezpieczenia robotników leśnych, ubezpieczenia szkolne i prywatne, odszkodowania.
24. **Partie, towarzystwa, związki** (1845–1937); sygnatury 1584–1621; 38 jednostek archiwalnych z dokumentami następujących organizacji: Związek Wojenny, Związek Niebieskiego Krzyża, Czerwony Krzyż, Związek Kobiet, Związek Rzemieślniczy, Pomorski Związek Rybołówstwa, Związek Hodowców Drobiu, Związek Śpiewaczy, NSDAP, Hitlerjugend.
25. **Gmina Żydowska** (1824–1937); sygnatury 1622–1625; 4 jednostki archiwalne ze spisami ludności żydowskiej, organizacją gminy żydowskiej.
26. **Fundacje, legaty** (1829–1937); sygnatury 1626–1636; 11 jednostek archiwalnych informujące o fundacjach na cele szkolne i legatach.
27. **Kultura, sport, zabawy** (1876–1944); sygnatury 1637–1657; 21 jednostek archiwalnych, a w nich: archiwum, historia miasta, pieczęć miejska, biblioteka, dzieła sztuki, zabawy, kinematografia, sztuki teatralne, sport.
28. **Poczta, radiofonia** (1845–1936); sygnatury 1658–1663; 6 jednostek archiwalnych dotyczących poczty, telegrafu, przyłączenia miasta do sieci telefonicznej, rozwoju radiofonii.
Ponadto, źródła do dziejów Sianowa do 1945 roku w szczecińskim Archiwum Państwowym odszukać można także w innych, wymienionych poniżej, zespołach.

Archiwum Książąt Szczecińskich z lat 1440–1808 (65/0002) [1209–1828] (Rep. 4 Herzoglich Stettiner Archiv)

Zespół ten obejmuje 9142 jednostek archiwalnych (213 m bieżących). W tym obszernym zbiorze dokumentacji w części „Miasto Darłowo” z lat 1568–1770 (49 jednostek archiwalnych) można znaleźć informacje o Sianowie w kontekście objęcia tegoż właściwością amtu (urzędu) domenalnego w Darłowie.

Prokuratura przy Sądzie Krajowym w Sianowie z lat 1854–1938 (65/169) (Staatsanwaltschaft bei dem Landgericht Zanow)

Zespół ten składa się z 17 jednostek archiwalnych (0,17 m bieżącego). Akta zachowane w stanie szczytkowym zawierają materiały dotyczące postępowań karnych z lat 1854–1938.

Powiatowe, miejskie i gminne kasy oszczędności – zbiór szczątków zespołów z lat 1929–1940 (65/313)

Zbiór ten stanowią 34 jednostki archiwalne (0,3 m bieżącego). Wśród tego zbioru przechowywane są szczątki akt *Miejskiej Kasy Oszczędnościowej w Sianowie z lat 1929–1940 (Städtische Sparkasse Zanow)*; sygnatury 25–30; 6 jednostek archiwalnych, których zawartość to: bilanse roczne, wnioski przyznanych, spłaconych kredytów i zapomóg.

Urząd Stanu Cywilnego w Sianowie¹⁴ (Standesamt Zanow) z lat 1874–1936 (65/316)

To zespół obejmujący 169 jednostek archiwalnych (1,7 m bieżącego). Są w nim: akta organizacyjne urzędu, indeksy imienne do ksiąg stanu cywilnego, wnioski w sprawie urodzeń, zawarcia małżeństwa, zgłoszenia zgonów, orzeczenia lekarskie zgonów, wykazy zmarłych z lat 1874–1904.

Także dokumentacja powojennych urzędów i instytucji szczebla wojewódzkiego z pewnością zawiera materiały, których nie sposób pominąć przy pracach badawczych nad dziejami Sianowa i gminy po 1945 roku. Są to materiały zawierające informacje w dużym stopniu skomasowane. Pozwalają one jednak na prześledzenie rozwoju miasta i gminy na podstawie studiów porównawczych, na tle procesów zachodzących na całym Pomorzu Zachodnim. Godne uwagi badawczej pozostają między innymi zespoły archiwalne: *Urząd Wojewódzki w Szczecinie z lat 1945–1950*, *Biuro Prezydyjne Wojewódzkiej Rady Narodowej w Szczecinie z lat 1945–1950* czy *Kuratorium Okręgu Szkolnego Szczecińskiego z lat 1945–1950*.

¹⁴ Urzędy Stanu Cywilnego (Standesämter) powstały w Niemczech na mocy ustawy sejmu pruskiego z 9 marca 1874 roku. Prezesi rejencji we wszystkich prowincjach pruskich zostali zobowiązani do utworzenia na podległych sobie terenach urzędów stanu cywilnego. Placówki te rozpoczęły działalność 1 października 1874 roku. Ustawą Sejmu Rzeszy z dnia 6 lutego 1875 roku świecka rejestracja ruchu naturalnego ludności stała się wiążąca dla całej Rzeszy Niemieckiej. Poszczególne USC działał na terenie jednej lub więcej gmin. Urzędy stanu cywilnego zostały zobowiązane do prowadzenia ksiąg w trzech seriach: urodzenia, małżeństwa i zgony, sporządzanych w dwóch egzemplarzach: pierwopis (Haupt-Register) i wtóropis (Neben-Register). Ten ostatni po zakończeniu wpisów z danego roku przekazywany był na przechowanie do właściwego Sądu Obwodowego (Amtsgericht). Procedura ta obowiązywała do 1945 roku.

2.2. Archiwum Państwowe w Koszalinie

W zasobie Archiwum Państwowego w Koszalinie znajdują się liczne dokumenty pozwalające na prowadzenie badań nad przeszłością Sianowa i gminy Sianów. Podobnie jak w wypadku szczecińskiego Archiwum dla zgromadzonych tutaj akt podstawową cezurą jest 1945 rok, w którym na Pomorzu nastąpiła historyczna zmiana administracyjna i ludnościowa. W niniejszym zestawieniu zaprezentowane zostały zespoły archiwalne w podziale na źródła archiwalne do dziejów Sianowa do i po 1945 roku.

Rejencja Koszalińska 1816–1945 (26/19) [1579–1815] (Regierung Köslin)

Zespół ten obejmuje 15 406 jednostek archiwalnych (327,89 m bieżącego). Wśród jego akt znaleźć można licznie zachowane źródła do dziejów gminy Sianów, dotyczące m.in.: wyboru i działalności burmistrzów oraz rady miejskiej Sianowa (1853–1858), materiały dotyczące prowadzenia działalności rzemieślniczej i gospodarczej, budowy, utrzymania i naprawy dróg, mostów, budynków miejskich oraz parafialnych, sprawy szkolne (w tym akta osobowe nauczycieli, postępowania dyscyplinarne wobec nauczycieli), sprawy leśne związane z funkcjonowaniem nadleśnictwa w Karnieszewicach i Starym Krakowie, wprowadzanie reformy gruntowej z 1850 roku, spory graniczne między mieszkańcami, sprawy procesowe mieszkańców z fiskusem.

Urząd Katastralny w Koszalinie z lat 1861–1945 (26/27) [1765–1860] (Katasteramt Köslin)

Zespół składa się z 1470 jednostek archiwalnych (26,10 m bieżących). Znajdują się w nim: księgi budynkowe, wykaz gruntów, nieruchomości i ich właścicieli, księgi recesów oraz katastralna dokumentacja kartograficzna m.in. dla miejscowości: Kleszcze (*Kleist*), Rzepkowo (*Repkow*), Skibno (*Schübben*), Węgorzewo Koszalińskie (*Vangerow*), Sucha (*Zuchen*).

Sąd Obwodowy w Koszalinie z lat 1879–1945 (26/73) [1781–1878] (Amtsgericht Köslin)

Do tego zespołu włączone zostały 382 jednostki archiwalne (15,9 m bieżącego) obejmujące księgę gruntową dla Sianowa (Band IV) z lat 1873–1942, duplikaty metrykalnych ksiąg kościelnych zawierających wpisy urodzeń, małżeństw i zgonów, m.in. dla parafii ewangelickiej

Tabela 2. Zestawienie metrykalnych ksiąg kościelnych parafii ewangelickich z okolic Sianowa, znajdujących się w zespole archiwalnym Sadu Obwodowego w Sianowie, z lat 1879–1932

Miejscowość	Wyznanie		
	dysydenci	ewangelicko- -augsburskie	mojżeszowe
Sianów	księgi: urodzeń (1851–1873), małżeństw (1854–1874), zgonów (1853–1874)	księgi urodzeń, małżeństw i zgonów z lat 1839–1874	księgi: urodzeń (1841–1848, 1850–1874), małżeństw (1841–1874), zgonów (1841–1848, 1850–1874)
Iwięcino	–	księgi urodzeń, małżeństw i zgonów z lat 1794–1874	–
Osieki	–	księgi urodzeń, małżeństw i zgonów z lat 1794–1874	–
Karnieszewice	–	księgi urodzeń, małżeństw i zgonów z lat 1794–1874	–
Sowno	–	księgi urodzeń, małżeństw i zgonów z lat 1851–1874	–
Dąbrowa i Sieciemín		księgi urodzeń, małżeństw i zgonów z lat 1871–1874	

w Osiekach z lat 1794–1874. Do parafii w tym czasie należały miejscowości: Kleszcze (*Kleist*), Rzepkowo (*Repkow*), Skibienko (*Schübbener Mühle*).

Sąd Obwodowy w Sianowie z lat 1879–1932 (26/543) [1769–1878] (Amtsgericht Zanow)

Zespół ten obejmuje 39 jednostek archiwalnych (1,30 m bieżącego). Składają się na niego duplikaty metrykalnych ksiąg kościelnych parafii ewangelickich zestawionych w tabeli 2.

*Ewangelicka gmina wyznaniowa w Sianowie z lat 1642–1888 (26/50) (Evangelische Kirchengemein de Zanow)*¹⁵

Na akta składa się 50 jednostek archiwalnych (0,35 m bieżącego). Zachowane akta dotyczą spraw związanych z: administrowaniem pa-

¹⁵ Kościół w Sianowie od 1618 roku należał do dworu ziemskiego w Suchej Koszańskiej i był filią kościoła w Suchej. Dopiero w 1906 roku patronat został zniesiony i Sianów uzyskał samodzielność w tym zakresie.

rafia i kościołami filialnymi, rachunkami, sprawozdaniami finansowymi, wykazami spowiadających się, rejestrami wpływów i wydatków, sprawami szkoły parafialnej.

Stowarzyszenie Gimnastyczne w Sianowie z lat 1902–1938 (26/901)
(Turnverein Zanow)

Jest to jedna jednostka archiwalna (0,01 m bieżącego) zawierająca protokoły zebrań Stowarzyszenia.

Związek Oficerów Rzeszy. Grupa Miejskowa w Sianowie z lat 1920–1925 (26/902)
(Verein Reichsoffiziere. Ortsgruppe Zanow)

Ta jedna jednostka archiwalna (0,03 m bieżącego) zawiera wykazy członków Związku, korespondencję z centralą Związku Oficerów Rzeszy, w tym m.in. zmiany we władzach Związku, materiały propagandowe i werbunkowe.

Szkoła Podstawowa w Suchej Koszalińskiej z lat 1877–1937 (26/895)
[1946–1949, 1955–1956]

Zespół ten stanowi jedna jednostka archiwalna (0,02 m bieżącego) zawierająca wykazy uczniów z lat 1871–1937 oraz kronikę szkolną z lat 1889–1935 i 1946–1956.

Akta parafii ewangelickiej w Dobiesławiu z lat 1836–1880 (26/832)
(Evangelische Pfarrgemeinde Abtshagen)

Jest to jedna jednostka archiwalna (0,05 m bieżącego), a na zespół składa się duplikat księgi kościelnej małżeństw i zgonów dla miejscowości Karnieszewice (*Karnkewitz*) z lat 1836–1880.

Urząd Stanu Cywilnego w Iwięcinie z lat 1874–1907 (Standesamt Eventin)

Zespół ten obejmuje 73 jednostki archiwalne (0,70 m bieżącego). Do właściwości urzędu należały miejscowości: Dobiesław (*Abtshagen*), Bielkowo (*Beelkow*), Iwięcino (*Eventin*), Wiekowo (*Alt Wieck*). Zachowane są niekompletne roczniki ksiąg stanu cywilnego z lat:

księgi urodzeń: 1874–1876, 1878–1882, 1884, 1887–1888, 1890–1891, 1893–1898, 1900–1905, 1907;

księgi małżeństw: 1874, 1878, 1883–1884, 1886–1887, 1889–1891, 1893, 1894, 1896–1897, 1899–1904, 1906–1907;

księgi zgonów: 1877–1884, 1886–1888, 1890–1898, 1901–1903, 1906–1907.

Urząd Stanu Cywilnego w Jamnie z lat 1874–1907 (Standesamt Jamund)

Zespół ten tworzą 102 jednostki archiwalne (0,74 m bieżącego). Do właściwości tego urzędu należały m.in. miejscowości: Gorzebądz (*Gohrband*), Kędzierzyn (*Meyringen*), Kłos (*Kluss*)¹⁶, Skwierzynka (*Schwerinstahl*). Zachowały się księgi urodzeń, małżeństw i zgonów z lat 1874–1907.

Urząd Stanu Cywilnego w Osiekach z lat 1874–1900 (Standesamt Wussecken)

Jest to 69 jednostek archiwalnych (0,47 m bieżącego). Do właściwości tego urzędu należały miejscowości: Kleszcze (*Kleist*), Rzepkowo (*Repkow*), Skibno (*Schübben*), Osieki (*Wussecken*), Sucha (*Zuchen*). Zachowane są niekompletne roczniki ksiąg stanu cywilnego z lat:

księgi urodzenia: 1874–1880, 1882, 1884–1895, 1897–1899;

księgi małżeństw: 1874–1876, 1878–1880, 1882–1887, 1889, 1891–1899;

księgi zgonów: 1874–1882, 1884–1887, 1889–1891, 1893–1900.

Urząd Stanu Cywilnego w Pękaninie z lat 1874–1907 (Standesamt Panknin)

Zespół ten zawiera 87 jednostek archiwalnych (0,63 m bieżącego). Do właściwości tego urzędu należały miejscowości: Dąbrowa (*Damerow*), Grabowo (*Martinshagen*), Grabówko (*Neu Martinshagen*), Sieciemín (*Zitzmin*), Siecieminek (*Neu Zitzmin*). Zachowane są niekompletne roczniki ksiąg stanu cywilnego z lat:

księgi urodzeń: 1875–1892, 1894–1895, 1897–1904, 1906, 1907;

księgi małżeństw: 1874–1876, 1878–1884, 1886–1887, 1889, 1891–1892, 1894–1907;

księgi zgonów: 1874–1878, 1880, 1882–1889, 1891, 1893–1899, 1901–1907.

¹⁶ Miejscowość w późniejszym czasie została objęta właściwością USC w Sianowie (Standesamt Zanow) (PSL 1932).

Urząd Stanu Cywilnego w Ratajkach z lat 1874–1907 (Standesamt Ratteick)

Zespół ten zawiera 73 jednostki archiwalne (0,46 m bieżącego). Do właściwości tego USC należały miejscowości: Szczeglino (*Steglin*), Szczeglino (*Neu Steglin*), Sierakowo Sławieńskie (*Zirchow*)¹⁷, Ratajki (*Ratteick*), Przytok (*Zwölfhufen*). Zachowane są niekompletne roczniki ksiąg stanu cywilnego z lat:

księgi urodzeń: 1874–1879, 1881–1882, 1885, 1890, 1892–1907;
księgi zgonów: 1875–1878, 1882, 1884–1887, 1892–1893, 1896–1899, 1901, 1903–1904, 1906, 1907;
księgi zgonów: 1874–1881, 1884–1891, 1893, 1895–1899, 1902–1905, 1907.

Urząd Stanu Cywilnego w Sianowie z lat 1874–1906 (Standesamt Zanow)

Jest to zespół 66 jednostek archiwalnych (1,14 m bieżącego). Urząd ten swoją właściwością obejmował następujące miejscowości: Karnieszewice (*Karnkewitz*), Karnieszewice Leśniczówka (*Karnkewitz Oberförst*), Sianów (*Zanow*). Na zespół składają się księgi urodzeń, małżeństw i zgonów dawnego niemieckiego Urzędu Stanu Cywilnego w Sianowie (Standesamt Zanow) z lat 1874–1906.

Urząd Stanu Cywilnego w Sowinie z lat 1874–1897, 1899–1901, 1904–1907 (Standesamt Zowen)

Jest to zespół 34 jednostek archiwalnych (0,24 m bieżącego). Do właściwości tego USC należały miejscowości Sowino (*Alt Zowen*) i Sowinko (*Neu Zowen*), a w archiwum znajdują się:

księgi urodzeń: 1875–1876, 1879, 1891–1892, 1899–1900, 1904–1905;
księgi małżeństw: 1874–1875, 1879, 1885–1886, 1892, 1896, 1900–1901, 1905, 1907;
księgi zgonów: 1874–1876, 1880, 1882, 1885, 1892–1893, 1897, 1900–1901, 1905–1907.

¹⁷ Miejscowość w późniejszym czasie została objęta właściwością USC w Sianowie (Standesamt Zanow) (PSL 1932).

Urząd Stanu Cywilnego w Węgorzewie Koszalińskim z lat 1874–1907 (Standesamt Vangerow)

Zespół ten obejmuje 98 jednostek archiwalnych (0,57 m bieżącego). Do właściwości tego USC należała miejscowość Węgorzewo Koszalińskie (*Vangerow*) wraz z majątkiem (*Forstgutsbezirk Vangerow*). Zachowane są prawie kompletne roczniki ksiąg stanu cywilnego z następujących lat:

księgi urodzeń: 1874–1907;
księgi małżeństw: 1874–1907;
księgi zgonów: 1877–1879, 1881–1907.

Urząd Stanu Cywilnego w Wyszeborzu z lat 1874–1907 (Standesamt Wisbuhr)

Zespół ten składa się z 84 jednostek archiwalnych (0,57 m bieżącego). Do właściwości tego USC należały m.in. miejscowości: Maszkowo (*Maskow*), Mokre (*Moker*), Wonieść (*Nest Mühle*). Zachowane są niekompletne roczniki ksiąg stanu cywilnego z lat:

księgi urodzeń: 1874–1876, 1879–1884, 1889, 1891–1902, 1905–1907;
księgi małżeństw: 1874–1880, 1882–1887, 1889–1900, 1903–1907;
księgi zgonów: 1874–1877, 1880–1901, 1903, 1905, 1906.

Urząd Wojewódzki w Koszalinie z lat 1973–1990 (26/400) [1945–1973]

Obejmuje 1365 jednostek archiwalnych (43,70 m bieżącego), a są wśród nich dokumenty związane z nadzorem nad Kościołem rzymskokatolickim w parafiach Osieki Koszalińskie p.w. św. Antoniego, w Sianowie p.w. św. Stanisława Kostki, w Szczeglinie – p.w. MB Szkaplernej; protokoły kontroli, inspekcji, lustracji, zarządzenia pokontrolne i sprawozdania w jednostkach podległych, między innymi w Urzędzie Miasta i Gminy w Sianowie; ogniskiem TKKF JUTRZENKA Sianów.

Urząd Wojewódzki w Koszalinie z lat 1990–1998 (26/788) [1999]

Na zespół ten składa się 1439 jednostek archiwalnych (41 m bieżących). Dokumenty dotyczą m.in.: ogniska TKKF JUTRZENKA Sianów w latach 1992–1993 (sygn. 4125) oraz wykonywania funkcji organu założycielskiego w stosunku do przedsiębiorstwa państwowego POLMATCH Zakłady Przemysłu Zapalczanego w Sianowie w latach 1951–1998 (sygn. 6471).

Ryc. 1. Korespondencja w sprawie zmiany nazwy miejscowej Canów na Sianów (Akta Zarządu Miejskiego i Miejskiej Rady Narodowej w Sianowie, Archiwum Państwowe w Koszalinie, nr zespołu 15, sygn. 12, s. 1)

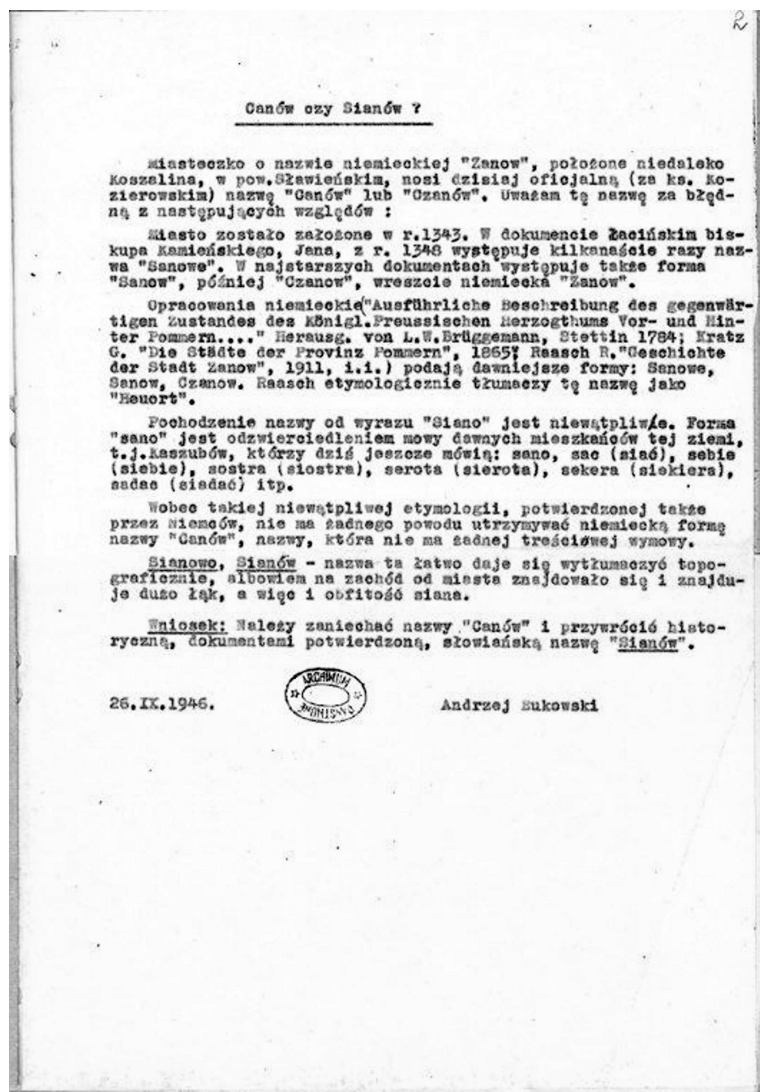
Zarząd Miejski i Miejska Rada Narodowa w Sianowie z lat 1945–1950 (26/15)

Jest to 91 jednostek archiwalnych (0,32 m bieżącego). Na dokumentację składają się: normatywy własne (statut, regulamin organizacyjny), wykazy pracowników Biura i przedsiębiorstw komunalnych, protokoły zebrań pracowników, protokoły posiedzeń Zarządu, Rady i jej Prezydium, akta komisji, sprawozdania z działalności Zarządu i Rady, kontrole, budżety i sprawozdania z ich wykonania, majątek miasta, podatek gruntowy, służba zdrowia i opieka społeczna, osadnictwo rolne. Poszyt o sygnaturze 12 zawiera korespondencję z Instytutem Bałtyckim w Bydgoszczy, Starostwem i Urzędem Wojewódzkim w sprawie zmiany używanej początkowo nazwy Canów na Sianów (ryc. 1–4).

Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Sianowie z lat 1950–1972 (26/101) [1973]

Na zespół ten składa się 188 jednostek archiwalnych (2,00 m bieżące). Znaleźć tutaj można: akty normatywne, protokoły sesji Rady

i posiedzeń jej Prezydium, akta komisji, uchwały i ich realizacja, spotkania posłów z radnym i wyborcami, plany pracy i sprawozdania przedsięwzięć miejskich, komitety blokowe, stan zasobów mieszkaniowych, cmentarze, budżety, bilanse.

Ryc. 2. Korespondencja w sprawie zmiany nazwy miejscowej Canów na Sianów (Akta Zarządu Miejskiego i Miejskiej Rady Narodowej w Sianowie, Archiwum Państwowe w Koszalinie, nr zespołu 15, sygn. 12, s. 2)

3

ZARZĄD MIEJSKI
SIANOŃ
 L.dz.P./1628/46. "2akt/
 Do
 Starosty Powiatowego - Wydział Samorządowy
miana nazwy miejscowości. w Koszalinie.

Canów, dnia 2. października 1946.r.

Przesyła się w załączeniu odpis pisma i opinii z dn.26/IXbr.
 Instytutu Bałtyckiego - Wydział Pomorza znawczy L.dz.P.2424/46.
 do łaskawej wiadomości i prosi się uprzejmie o wydanie decy-
 zji czy rzeczywiście godził się z opinia Instytutu Bałtyckie-
 go i stawił wniosek o zmianę nazwy miejscowości na "Sianowo".

Zarząd Miejski m. Canowa
 Burmistrz Miasta

"2akt/

Ryc. 3. Korespondencja w sprawie zmiany nazwy miejscowej Canów na Sianów (Akta Zarządu Miejskiego i Miejskiej Rady Narodowej w Sianowie, Archiwum Państwowe w Koszalinie, nr zespołu 15, sygn. 12, s. 3)

4

INSTYTUT BAŁTYCKI
 Bydgoszcz ~~1946~~ dnia 13 listopada r.1946
 Al.1 Maja 48.

Do
 Burmistrza m. Sianowa
 Canów / Sianów
 pow. Koszalin.

t. nazwy miasta.

Donoszę uprzejmie, że Komisja Nazw Miejscowych przy
 Ministerstwie Administracji Publicznej ustaliła zgodnie z pro-
 pozycją Instytutu Bałtyckiego jako obowiązującą nazwę Sianów
 na miejsce dotychczasowej nazwy Canów.
 Odnoszące ogłoszenie w Monitorze ukaże się w najbliż-
 szym czasie.

Za Dyrektora Instytutu Bałtyckiego:
INSTYTUT BAŁTYCKI
 (mgr Andrzej Bukowski)
 Zastępca Kierownika Wydziału
 Pomorzoznawczego.

*nie finno pisać
 wadami: Główni G. Sianowa
 1946
 C. 14/2 46
 83*

Ryc. 4. Korespondencja w sprawie zmiany nazwy miejscowej Canów na Sianów (Akta Zarządu Miejskiego i Miejskiej Rady Narodowej w Sianowie, Archiwum Państwowe w Koszalinie, nr zespołu 15, sygn. 12, s. 4)

Rada Narodowa Miasta i Gminy w Sianowie z lat 1973–1990 (26/904)

W skład tego zespołu wchodzi 60 jednostek archiwalnych (1,60 m bieżącego). Protokoły sesji, protokoły posiedzeń Prezydium Rady Narodowej Miasta i Gminy, dokumentacja organów samorządu mieszkańców i poszczególnych komisji Rady.

Urząd Miasta i Gminy w Sianowie z lat 1973–1990 (26/905)

Jest to 47 jednostek archiwalnych (0,90 m bieżącego). Obejmują one: protokoły zebrań samorządu mieszkańców, zebrania wiejskie, zarządzenia i decyzje, budżety, ewidencję gruntów i budynków, miejscowe planowanie przestrzenne.

Prezydium Gromadzkiej Rady Narodowej w Sianowie z lat 1960–1972 (26/299)

Zespół ten obejmuje 50 jednostek archiwalnych (0,87 m bieżącego). Znajdujące się w nim akta zawierają: protokoły sesji Rady i posiedzeń jej Prezydium, akta komisji, zebrania wiejskie, plany gospodarcze, sprawozdania statystyczne, kontrole, budżety gromady.

Komitet Miejski PPR w Sianowie z lat 1947–1948 (26/640)

Na zespół ten składa się jedna jednostka archiwalna licząca 0,01 m bieżącego, w której można znaleźć protokoły zebrań komitetu i kół.

Sianowskie Zakłady Przemysłu Zapalczanego w Sianowie z lat 1946–2001 (26/128)

Są to 144 jednostki archiwalne (2,55 m bieżącego). Zespół zawiera: dokumentację przejęcia i likwidacji zakładu, dokumentację dotyczącą organizacji wewnętrznej zakładu, opracowania statystyczne, plany i sprawozdania, analizy działalności gospodarczej, bilanse, kontrole, protokoły konferencji i narad, dokumentację samorządu robotniczego, plany techniczno-ekonomiczne i finansowe, normy zakładowe, dokumentację poświęconą wynalazczości pracowniczej.

Kombinat Państwowych Gospodarstw Ogrodniczych Karnieszewice z lat 1974–1992 (26/417)

Zespół ten obejmuje 37 jednostek archiwalnych (1,40 m bieżącego). Wśród akt zespołu znajdują się: normatywy własne (statuty, regulaminy i instrukcje), dokumentacja kontroli, analizy realizacji zadań

i produkcji szklarniowej, plany i bilanse, statystyczne opracowania, sprawozdania finansowe, spisy inwestycji.

Komitet Gminny Polskiej Partii Robotniczej w Siecieminiu z lat 1947–1948 (26/670)

Są to dwie jednostki archiwalne (0,01 m bieżącego) zawierające protokoły zebrań Komitetu Gminnego i jego kół.

Prezydium Gromadzkiej Rady Narodowej w Suchoj Koszalińskiej z lat 1954–1959 (26/307)

Zespół ten obejmuje trzy jednostki archiwalne (0,09 m bieżących) z dokumentami dotyczącymi sesji i spraw organizacyjnych GRN i Prezydium GRN oraz budżety gromady.

Prezydium Gromadzkiej Rady Narodowej w Szczeglinie z lat 1954–1959 (26/307)

Jest to 11 jednostek archiwalnych (0,10 m bieżącego) obejmujących protokoły sesji Rady i posiedzeń jej Prezydium oraz budżety.

Zbiór kartograficzny

Wśród planów miast przechowywane są m.in.: plan miasta Sianowa z 1942 roku, katastralny plan sytuacyjny parceli nr 9 z 1836 roku oraz plan leśny nadleśnictwa Karnieszewice z 1842 roku. Ponadto wymienić należy jeszcze zespoły, które poddawane są opracowaniu archiwalnemu celem przygotowania ich do udostępniania w pracowni naukowej Archiwum Państwowego w Koszalinie. Są to m.in.: *Komitet Miejski PZPR w Sianowie z lat 1949–1959*, *Komitet Miejsko-Gromadzki PZPR w Sianowie z lat 1960–1975*, *Komitet Miejsko-Gminny PZPR w Sianowie z lat 1975–1989* oraz *Komitet Zakładowy PZPR Zakładu Przemysłu Zapalczanego w Sianowie z lat 1957–1986*.

2.3. Archiwum Krajowe w Greifswaldzie (Landesarchiv Greifswald)

W Greifswaldzie znajduje się 11 dokumentów z lat 1348–1714 dotyczących Sianowa. Przechowywane są one w zespole archiwalnym oznaczonym według dawnej pruskiej ewidencji jako *Rep. 38b Deposita*

der Städte – Königliches Staatsarchiv Stettin. Wśród dokumentów przechowywanych w kartonie 287 znajduje się transumpt dokumentu z 1348 roku, w którym potwierdzone zostały prawa i przywileje zawarte w akcie lokacyjnym Sianowa z 1343 roku. Na podstawie pozostałych dokumentów stwierdzić można, iż w Sianowie, a właściwie w jego pobliżu, funkcjonował zamek książęcy, gdzie w czasie pobytu księżęta sprawując władzę, wystawiali dokumenty. W tym kontekście Sianów pojawia się jako miejsce wystawienia dokumentu. Przykładem może być dokument *Datum in castro nostro Sanowe* (Frederichs 1936: 351–352, Nr 4571) – wystawiony w Sianowie 6 czerwca 1330 roku, w którym Jaśko ze Sławna poświadcza układ graniczny między klasztorem w Bukowie Morskim oraz posiadłościami Jarosława i Jana von Natzmer.

W zespole *Kriegsarchiv Köslin z lat 1705–1808 (1815)*¹⁸ (Archiwum Wojenne w Koszalinie) znajduje się pięć jednostek aktowych z lat 1705–1805. Akta dotyczą m.in.: remontu ratusza, problemów lokalowych instytucji wymiaru sprawiedliwości oraz powiększenia dochodów miasta, zagospodarowania tzw. Góry Zamkowej (Schlossberg) i sprzedaży gruntów miejskich.

Wśród akt zespołu *Rep. 38 b Stolp – Stadtverwaltung Stolp* przechowywana jest jedna jednostka archiwalna z 1761 roku (sygnatura 1169) dotycząca dostarczenia robotników dla rosyjskiego majora – niejakiego Scheljabinskiego – stacjonującego w Sianowie.

Niewielką część dokumentacji fotograficznej dla powiatów sławieńskiego (Kasten 57 I) i koszalińskiego (Kasten 55 I i II), na którą składają się zdjęcia, m.in.: miast, budynków sakralnych, mieszkalnych, przechowywana jest w ramach zespołu *Rep. 55 – Provinzialkonservator – Bildmaterial (Rep. 55)* (Prowincjonalny Konserwator Zabytów. Materiał fotograficzny).

Ciekawostką jest z pewnością barwny widok Sianowa z drugiej połowy XVII wieku (Tabl. II), przechowywany wraz z widokami innych miast pomorskich w zespole *Rep. 40 III Nr 231 c – Pommersche Bilderhandschrift*. Zbiór ten stanowi uzupełnienie do opisu historyczno-geograficznego Pomorza po wojnie 30-letniej, tworzącego zespół *Rep. 40 III Nr 231 b – Historisch-geogr. Beschreibung der in Pommern zerstörten Schlosser, Städte und Dörfer*.

¹⁸ W 1764 roku utworzono w Koszalinie oddział Pomorskiej Kamery Wojenno-Skarbowej w Szczecinie pod nazwą Kameralne Kolegium Deputacyjne. Kamera działała do 1808 roku, gdy w wyniku reform Steina i Hardenberga została zlikwidowana, a jej kompetencje przejęła jednostka administracji państwowej średniego szczebla, tzw. rejencja.

2.4. Archiwum Miejskie w Stralsundzie (Stadtarchiv Stralsund)

Wśród zbioru *Handschriften* (rękopisy) przechowywana jest kolekcja pieczęci miast pomorskich, w tym Sianowa (Sammlung der pommerschen Siegel, Teil III.HSII.500; Bestellung – Rep.HSHS0715).

2.5. Urząd Stanu Cywilnego w Sianowie i Koszalinie

Zgodnie z § 28 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji w sprawie szczegółowych zasad sporządzania aktów stanu cywilnego, sposobu prowadzenia ksiąg stanu cywilnego, ich kontroli, przechowywania i zabezpieczenia oraz wzorów aktów stanu cywilnego, ich odpisów, zaświadczeń i protokołów (Dz.U. Nr 136, poz. 884 z 1998 roku) kierownik urzędu stanu cywilnego przekazuje właściwym archiwom państwowym księgi stanu cywilnego wraz z aktami zbiorowymi po upływie 100 lat od zamknięcia księgi stanu cywilnego. Tym samym we współczesnych USC w Polsce nadal przechowywane są akta stanu cywilnego wytworzone przez obcą administrację. Pod opieką sianowskiego USC znajdują się następujące akta dawnych niemieckich urzędów stanu cywilnego (stan na 2006 rok; por. Brzózka 2000).

Urząd Stanu Cywilnego w Iwięcinie (Standesamt Eventin)

księgi urodzeń: 1910, 1912–1916, 1918–1936;
księgi małżeństw: 1909–1925, 1927–1936;
księgi zgonów: 1908–1912, 1914, 1916–1923, 1925–1929, 1931–1936.

Urząd Stanu Cywilnego w Osiekach (Standesamt Wussecken)

księgi urodzeń: 1901–1945;
księgi małżeństw: 1901–1938;
księgi zgonów: 1901–1938.

Urząd Stanu Cywilnego w Ratajkach (Standesamt Ratteick)

księgi urodzeń: 1908–1934;
księgi małżeństw: 1908, 1911–1913, 1915–1921, 1923–1929, 1931–1935;
księgi zgonów: 1922–1928, 1931–1935.

Urząd Stanu Cywilnego w Sianowie (Standesamt Zanow)

księgi urodzeń, małżeństw i zgonów z lat 1907–1945.

Urząd Stanu Cywilnego w Sownie (Standesamt Zowen)

księgi urodzeń: 1908–1909, 1936;

księgi małżeństw: 1936–1937;

księgi zgonów: 1910, 1915, 1917, 1932–1933.

W koszalińskim USC przechowywane są następujące zespoły akt stanu cywilnego, zawierające materiały dla części miejscowości położonych na terenie gminy Sianów.

Urząd Stanu Cywilnego w Jamnie (Standesamt Jamund)

księgi urodzeń: 1908–1931, 1933–1938;

księgi małżeństw: 1908–1938;

księgi zgonów: 1908–1938.

Urząd Stanu Cywilnego w Pękaninie (Standesamt Panknin)

księgi urodzeń: 1908–1920, 1922, 1925, 1927–1929, 1933–1935;

księgi małżeństw: 1909–1935;

księgi zgonów: brak.

Urząd Stanu Cywilnego w Węgorzewie Koszalińskim (Standesamt Vangerow)

księgi urodzeń: 1908–1938;

księgi małżeństw: 1908–1914, 1916–1921, 1923–1938;

księgi zgonów: 1908–1922, 1924–1937.

Urząd Stanu Cywilnego w Wyszecborzu (Standesamt Wisbuhr)

księgi urodzeń: 1908–1912, 1914–1928, 1930–1931, 1933–1938;

księgi małżeństw: 1908–1937;

księgi zgonów: 1910–1913, 1916, 1920–1937.

2.6. I Urząd Stanu Cywilnego w Berlinie (Standesamt I in Berlin)

Pod koniec II wojny światowej władze niemieckie przeprowadziły ewakuację części ksiąg stanu cywilnego, zwłaszcza pierwopisów (Hauptregister) ze wschodnich prowincji Rzeszy w głąb Niemiec. Obecnie przechowywane są one w I Urzędzie Stanu Cywilnego w Berlinie (Standesamt I in Berlin).

samt I in Berlin). Na pozostałe po zakończeniu II wojny światowej na terenie tzw. Ziemi Odzyskanych, w stosunkowo dużej liczbie księgi stanu cywilnego, składają się w większości wtóropisy (Nebenregister).

Z wykazów przechowywanych w tymże USC ksiąg stanu cywilnego wynika, że dla interesujących nas miejscowości z terenu współczesnej gminy Sianów znajdują się tam jedynie księgi stanu cywilnego dawnego USC w Sianowie (Standesamt Zanow) (tab. 3).

Tabela 3. Zestawienie lat ksiąg stanu cywilnego dawnego Urzędu Stanu Cywilnego w Sianowie

Miejscowość	Księgi urodzeń	Księgi małżeństw	Księgi zgonów
Sianów	1874–1879, 1881–1901, 1902–1904, 1906, 1910, 1912–1914, 1919–1927, 1929, 1931, 1933–1936	1874–1880, 1882–1889, 1891, 1893–1897, 1898–1902, 1904–1920, 1922–1930, 1933–1935	1874–1891, 1893– 1894, 1896, 1898, 1900–1901, 1903– 1913, 1915–1917, 1920–1934, 1936

3. Wybrane publikacje

Pierwszej znanej syntezy dziejów miasta dokonał Friedrich Wilhelm Borkenhagen, burmistrz Sianowa w latach 1809–1824. Zbiór Borkenhagena miał obejmować około 20 zapisanych stron *in quattro*. Kronika zaginęła jednak w procesie sądowym, prowadzonym przez magistrat sianowski z majątkiem dworskim w Przytoku. Kolejnej syntezy podjął się Reinhold Raasch w opracowaniu wydanym w niewielkim i własnym nakładzie w 1911 roku, zatytułowanym *Geschichte der Stadt Zanow* (Raasch 1911).

Przekład kroniki na język polski znalazł się w publikacji *U stóp Góry Chełmskiej. Szkice do dziejów Sianowa* (Chojecka 2007), wydanej staraniem Burmistrza Gminy i Miasta Sianów przy wsparciu Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Sianowskiej. Wydawnictwo to miało na celu przybliżenie szerszemu gronu zainteresowanych wybranych dokumentów stanowiących bazę do poznania dziejów Sianowa. Dokonano tego, opierając się na zebranych materiale w wydanej w latach 1990–1994 trzypomowej publikacji Herberta Zielkego (1990; 1994), zatytułowanej *Dicht hinterm Gollen*, stanowiącej efekt jego wieloletnich poszukiwań. Autorowi udało się zgromadzić szereg dokumentów, opisów i relacji.

TABLICA I

Granica między dawnymi powiatami koszalińskim i sławieńskim około 1912 roku

TABLICA II

Widok Sianowa z drugiej połowy XVII wieku według Pristaffa
(Landesarchiv Greifswald)

Wiele zebranych przez niego materiałów ma wartość unikatową, jak chociażby wspomniana kronika Reinholda Raascha z 1911 roku.

Tom 1 *Dicht hinterm Gollen* ukazał się w 1990 roku. Posiłkując się dostępnymi opracowaniami, bazując w dużej części na kronice Raascha, autor zamieścił tutaj szereg szczegółowych informacji dotyczących m.in.: położenia geograficznego i walorów przyrodniczych Sianowa oraz okolic, wydarzeń i postaci historycznych, struktury komunikacyjnej regionu, rozwoju lokalnego rolnictwa, rzemiosła i przemysłu, stosunków ludnościowych i wyznaniowych, funkcjonowania szkolnictwa, życia społecznego i kulturalnego. Całość uzupełniają dodatkowo osobiste relacje dawnych mieszkańców oraz kopie fotografii i dokumentów. W ostatniej części woluminu zamieszczone zostały *Zanower Schwänke*, czyli sianowskie anegdoty. Wśród 25 dykteryjek pojawiają się między innymi opowieści o: lipie, co rosła przed ratuszem, sianowskiej szubienicy, smoku w Sianowie, czarodziejskim piecu na plebani, mądrym doktorze czy skarbie w skórzanym woreczku.

W tomie 2 (Zielke 1990) zamieszczone zostały: kopie dokumentów szczegółowo prezentujące działalność Sądu Obwodowego w Sianowie (*Amtsgericht Zanow* w latach 1879–1932), kopie statutów miejskich, wykazy stanowisk urzędniczych magistratu. Zagadnienia dotyczące, między innymi założenia miasta, ustanowienia herbu, pożarnictwa, targowisk przywołane zostały z opisów Brüggemanna (1784) i Raascha (1911). Autor załączył także przedruki z ksiąg adresowych Sianowa z lat 1930 i 1939 oraz dla pozostałych miejscowości związanych z Ziemią Sianowską. Dla Sianowa opracowany został wykaz domostw według ulic z imiennym wykazem mieszkańców, zgodnie ze stanem na 1936 rok. Wśród zebranych materiałów znaleźć można relacje mieszkańców dotyczące wkroczenia Armii Czerwonej w marcu 1945 roku. Całość opatrzona jest licznymi reprodukcjami zdjęć, wycinków prasowych, planów sytuacyjnych i map katastralnych.

Na tom 3 (Zielke 1994) składają się dwa woluminy: 3.1 i 3.2. Zebrane zostały tutaj przede wszystkim uzupełnienia nadesłane autorowi przez czytelników dwóch pierwszych tomów, usystematyzowane według nazwisk autorów relacji. Korespondencja dotyczy przede wszystkim wydarzeń z okresu wkroczenia wojsk radzieckich, wysiedleń, ale także znaleźć tutaj można wspomnienia i informacje dotyczące historii poszczególnych rodzin. Autor pokusił się również o zestawienie polsko-niemieckich relacji historycznych w ujęciu chronologicznym, z powierzchniową i dyskusyjną próbą wykazania między innymi ekspansjonistycznych dążeń Polski na przestrzeni wieków, co miało odbywać

się kosztem sąsiednich państw. Szczególnie zaskakująca jest teza, iż w latach 994–1033 i 1121–1181 niemieckie Pomorze znajdowało się pod polską okupacją.

Tom 3.2 zawiera kolejne uzupełnienia i kopie dokumentów. Szczególną wartość stanowi reprint kroniki Reinholda Raascha *Geschichte der Stadt Zanow* z 1911 roku. Ponadto interesujące są przedruki opisów Sianowa według Ludwiga Brüggemanna (1784) i Gustava Kratza (1865), opis XIX-wiecznych tradycji i zwyczajów w Sławsku, a także życiorys Ernsta Marcha urodzonego w 1789 roku w Grabówku koło Pękanina (*Neu Martinshagen bei Panknin*), założyciela manufaktury terakoty i ceramiki w Charlottenburgu. W tym woluminie znalazły się także dodatki i wspomnienia czytelników poprzednich tomów, na które składają się relacje z pobytu w polskim Sianowie, obrazowane licznymi zdjęciami Sianowa i okolicznych miejscowości z lat 1967–1990. Zamieszczone zostały także wykazy imienne mieszkańców z lat 1929 i 1939 dla miejscowości Ziemi Sianowskiej oraz ich aktualne adresy na terenie Niemiec.

Z omawianego zbioru do publikacji *U stóp Góry Chełmskiej. Szkice do dziejów Sianowa* (Chojecka 2007) wybrano materiał, z którego czerpali także i inni badacze dziejów Ziemi Sianowskiej, jak na przykład Manfred Vollack (1989). W dalszej części zamieszczone zostały najstarsze opisy Sianowa według Ludwiga Brüggemanna (1784) i Gustava Kratza (1865), opis herbu i barw miasta. W części drugiej zamieszczono przekład na język polski opisu dziejów Sianowa pióra Reinholda Raascha (Raasch 2007).

4. Dzieje miasta Sianowa pióra Reinholda Raascha

Kronika Reinholda Raascha jest w zasadzie jedyną zachowaną i znaną syntezą dziejów Sianowa do 1911 roku. Podstawowym źródłem informacji dla Raascha były dostępne mu materiały źródłowe, tj.: akta miasta Sianowa, akta Szkoły Miejskiej i ewangelickiego Urzędu Parafialnego. Informacje czerpał także z sianowskich dokumentów i akt przechowywanych w pruskim Archiwum Państwowym w Szczecinie (Königliches Staatsarchiv Stettin).

Z opracowań sięgnął do wspomnianej już wyżej kroniki miejskiej burmistrza sianowskiego Borkenhagena, a także wykorzystał prace następujących autorów: Gustava Kratza (1865), Christiana Friedricha Wutstracka (1793) i Johanna Ernsta Benno (1840). Jedyny przytoczony przez niego dosłownie dokument pochodzi ze zbioru Thomasa Heinricha Gadebuscha (1783). Jak stwierdził sam Raasch, przytoczenie dosłowne-

go brzmienia wszystkich dokumentów wydawało się zbędne, gdyż zawierają one te same wiadomości dotyczące przywileju w sprawie wsi Neuendorf¹⁹.

Możliwość wglądu do dokumentów dotyczących miasta Sianowa we wszystkich miejscach ich przechowywania, tj. w dawnych archiwach miejskich w Sianowie, Koszalinie oraz w pruskim archiwum państwowym w Szczecinie, zyskał zapewne także z tytułu wykonywanego zawodu, a także wykształcenia i prawniczego przygotowania.

Autor w zasadzie streszcza zawartość i dosłownie przytacza fragmenty dotyczące Sianowa, zawarte w wyżej wymienionych pracach, i jak sam konstatuje (Raasch 2007: 35):

Z pozornie obfitego, w istocie niestety ubogiego w treść materiału, zestawilem prezentowaną niniejszym historię miasta Sianowa. Nie jest to historia w pełnym tego słowa znaczeniu, lecz jedynie pewien jej „zarys”; wydaje się jednak, że wystarczający.

Swoją kronikę podzielił na rozdziały poświęcone historii miasta, sprawom: rzemiosła, przemysłu, komunikacji, szkolnictwu, stosunkom wyznaniowym, działalności fundacji i stowarzyszeń, a także rozmaitym zdarzeniom w dziejach miasta, takim jak epidemie czy pobyt dostojnych gości (tutaj relacja z wizyty króla pruskiego Fryderyka Wilhelma III w dniu 7 sierpnia 1817 roku). Autor zawarł również liczne dane statystyczne, a także opracował zestawienie urzędujących burmistrzów i innych urzędników miejskich.

O osobie samego autora niewiele wiemy. Kilka szczegółów ustalił Herbert Zielke. W poszukiwaniach pomogła informacja, iż Reinhold Raasch przez kilka lat pełnił urząd burmistrza Bytowa. Według relacji jednego z czytelników publikacji Zielkego Raasch miał popełnić samobójstwo z bliżej nieznanych przyczyn.

Podsumowanie

Podjęta w niniejszym artykule próba zaprezentowania przeglądu ważniejszych źródeł do dziejów Sianowa i gminy miała na celu przybliżenie zachowanego materiału badawczego w postaci źródeł historycznych przechowywanych przede wszystkim w archiwach polskich. Bezdyskusyjnie największą wartość badawczą dla okresu do

¹⁹ Nazwa współczesna nie istnieje, ponieważ wzmiankowana wieś w okresie wojny trzydziestoletniej (1618–1648) została całkowicie zniszczona.

1945 roku w dziejach Sianowa posiada zespół *Akta miasta Sianowa* z lat 1777–1945. Z kolei dla dziejów miejscowości wchodzących w skład współczesnej gminy Sianów dużą wartość posiadają dokumenty zachowane w zespołach *Akta miasta Koszalina* z lat 1555–1945 czy *Rejencji Koszalińskiej* z lat [1579–1815] 1816–1945. Powojenna historia miasta i regionu udokumentowana została w licznie zgromadzonej dokumentacji: urzędów, instytucji, partii i stowarzyszeń oraz zakładów pracy polskiej proweniencji, jak na przykład: dokumentacja Zarządu Miejskiego i Miejskiej Rady Narodowej w Sianowie z lat 1945–1950, Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Sianowie z lat 1950–1972 [1973], Rady Narodowej Miasta i Gminy w Sianowie z lat 1973–1990, Urzędu Miasta i Gminy w Sianowie z lat 1973–1990 oraz Sianowskich Zakładów Przemysłu Zapalczanego w Sianowie z lat 1946–2001.

W przedstawieniu źródeł archiwalnych nie sposób pominąć podstawowych źródeł do badań genealogicznych. Księgi i akta metrykalne, w tym akta stanu cywilnego, oraz księgi gruntowe pruskich urzędów administracji państwowej i instytucji wymiaru sprawiedliwości nieustannie cieszą się dużym zainteresowaniem dawnych mieszkańców Pomorza Zachodniego, prowadzących badania nad dziejami własnych rodzin.

Na zakończenie mogę stwierdzić, iż pomimo stosunkowo licznie zachowanych źródeł historycznych dla dziejów Sianowa i gminy istnieje niewiele opracowań wnikliwie poświęconych historii miasta. Nadal wiele tematów pozostaje do opracowania i naukowego zaprezentowania w monografii miasta i regionu.

Bibliografia

- BENNO J.E. (bearb.) 1840. *Geschichte der Stadt Köslin von ihrer Gründung bis auf gegenwärtige Zeit / nach Urkunden und zuverlässigen Quellen*, Cöslin: Hendes.
- BRÜGGEMANN L.W. 1784. *Ausführliche Beschreibung des gegenwärtigen Zustandes des Königl. Preußischen Herzogthums Vor- und Hinter-Pommern*, Th. 2, Bd. 2: *Die Beschreibung der zu dem Gerichtsbezirk der Königl. Landescollegien in Cößlin gehörigen Hinterpommerschen Kreise*, Stettin: H. G. Effenbart, Königl. Buchdrucker.
- BRZÓZKA T. 2000. *Deutsche Personenstandsbücher und Personenstandseinträge von Deutschen in Polen. Niemieckie księgi stanu cywilnego w Polsce 1898–1945*, Berlin: Verlag für Standesamtswesen.
- CHOJECKA J. (oprac.) 2007. *U stóp Góry Chełmskiej. Szkice do dziejów Sianowa*, Sianów: Burmistrz Miasta i Gminy Sianów, Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Sianowskiej.
- FREDERICHS H. (red.) 1936. *Pommersches Urkundenbuch*. Herausgegeben von der Landes- geschichtlichen Forschungsstelle (Historischen Kommission) für die Provinz Pommern, Band VII, Lieferung II: *1326 Mai 7.–1330*, Stettin: Leon Saunters Buchhandlung.

- GADEBUSCH T.H. 1783. *Pommersche Sammlungen*, Bd. I, Hefte 1–8: 1782–1786, Greifswald: T.H. Gadebusch.
- GAZIŃSKI R. 2002. Akta miasta Sianowa (Rep. 38b Magistrat Zanow) 1777–1945, [w:] *Archiwum Państwowe w Szczecinie. Przewodnik po zasobie archiwalnym. Akta do 1945*, (oprac.) R. Gaziński, P. Gut, M. Szukała, Warszawa–Szczecin 2002: Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, Archiwum Państwowe w Szczecinie, 265–268.
- HEINEMANN O. (red.) 1903. *Pommersches Urkundenbuch*. Herausgegeben von Königlichen Staatsarchive zu Stettin, Band V, erste Abteilung: 1311–1316, Stettin: Verlag von Paul Niekammer.
- KRATZ G. 1865. *Die Städte Pommerns: Abriss ihrer Geschichte, zumeist nach Urkunden*, Berlin: A. Bath.
- MARCZYK R. 2006. *Wstęp do inwentarza zespołu: Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Sianowie z lat 1950–1972*, Koszalin: Archiwum Państwowe w Koszalinie [maszynopis].
- MUSZYŃSKA K. 1964. *Wstęp do inwentarza zespołu akt: Zarząd Miejski i Miejska Rada Narodowa – Sianów 1945–1950*, Koszalin: Archiwum Państwowe w Koszalinie [maszynopis].
- PSL 1932. *Gemeindelexikon für den Freistaat Preußen*, Band IV: Provinz Pommern, Berlin: Verlag des Preußischen Statistischen Landesamts.
- RAASCH R. [1911]. *Geschichte der Stadt Zanow*, Zanow.
- RAASCH R. 2007. Dzieje miasta Sianowa, [w:] *U stóp Góry Chełmskiej. Szkice do dziejów Sianowa*, (oprac.) J. Chojecka. Sianów: Burmistrz Miasta i Gminy Sianów, Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Sianowskiej, 33–68.
- ROSPOND S. 1951. *Słownik nazw geograficznych Polski zachodniej i północnej: według uchwał Komisji Ustalania Nazw Miejscowych pod przewodnictwem Stanisława Srokowskiego*, cz. I: Polsko-niemiecka, cz. II: Niemiecko-polska, Wrocław–Warszawa: Polskie Towarzystwo Geograficzne.
- VOLLACK M. (red.) 1989. *Der Kreis Schlawe. Ein pommersches Heimatbuch*, Bd. II. Husum: Die Städte u. Landgemeinden von Manfred Vollack.
- WUTSTRACK C.F. 1793. *Kurze historisch-geographisch-statistische Beschreibung von dem königlich preußischen Herzogtume Vor- und Hinterpommern*, Stettin: Maurer.
- ZIELKE H. 1990. *Dicht hintern Gollen: Die Stadt Zanow und die Nachbargemeinden*, Bd. 1–2. Husum: Husum-Dr.-und-Verl.-Ges.
- ZIELKE H. 1994. *Dicht hintern Gollen: Die Stadt Zanow und die Nachbargemeinden*, Bd. 3.1–3.2, Husum: Husum-Dr. und Verl.-Ges.

Archivalische Quellen zur Geschichte der Gemeinde Zanow (Sianów)

Zusammenfassung

Die vorhandenen archivalischen Quellen zur Geschichte der Gemeinde Sianów und Veröffentlichungen behandeln zwei Bereiche der Forschungen: sowohl das Kennerlernen und das Vertiefen der Regionalgeschich-

te als auch die Geschichte einzelnen Ortschaften. Die Archivalien werden vorschriftsmäßig in den staatlichen Archiven in Szczecin und Koszalin erschließen, aufbewahrt und nutzbar gemacht. Der wertvollste und genaueste ist der Archivbestand *Magistratakten der Stadt Zanow* aus den Jahren 1777–1945. Für Forscher, die sich für Genealogie interessieren, sind nicht nur die Kirchen- und Standesamtbüchern sondern auch die Hypothek-, Grund- und Gebäudebücher, die sich unter Gerichts- und Katasterämterunterlagen befinden, von der besonderen Bedeutung.

In diesem Aufsatz wurde von mir auch kurzer Abriss der Geschichte der Stadt Zanow, angefangen vom ersten Eintrag bis zur Änderung der Verwaltung in den 90-er Jahren des 20. Jh., vorgebracht. Weiter wurden die Quellen aus den staatlichen Archiven in Szczecin, Koszalin und dem Landesarchiv in Greifswald, aus den Akten der Standesämter in Koszalin, Sianów und dem I. Standesamt in Berlin dargestellt. Wiederum wurde auch die Veröffentlichung *U stóp Góry Chełmskiej. Szkice do dziejów Sianowa (Dicht hinterm Gollen)* präsentiert, wo neben der wichtigsten Urkunden und Unterlagen zur Geschichte Sianóws auch die *Geschichte der Stadt Zanow* von Reinhold Raasch (1911) in polnischer Übersetzung gedruckt wurde. Diese Stadtbeschreibung bildet für Forscher bis heute eine wichtige und interessante Informationssammlung.